

СУТНІСТЬ МОВИ В НАУКОВІЙ КОНЦЕПЦІЇ О.ПОТЕБНІ

Бага В.М., студ. гр. НР-02

В Україні ідею духовно-енергетичної (духовно-динамічної) сутності мови плідно розвивав О. Потебня, передусім у праці «Думка і мова» (рос. «Мысль и язык») (1862). Ця праця молодого українського дослідника стала, так би мовити, «прологом» до всіх його наступних досліджень, зокрема «Із записок з російської граматики», «Із лекцій з теорії словесності» та ін. У них О.Потебня «імпліцитно» використовував положення, висловлював в «Думці й мові».

Олександр Потебня (1835-1891) своїми працями багато в чому визначив характер і основну проблематику розвитку лінгвофілософії в Росії другої половини ХІХ-початку ХХ ст. і в подальшому. Його філософсько-лінгвістичне вчення було націлене на визначення сутності й природи живої людської мови, вивчення проблеми її походження, дослідження ролі в пізнавальній і творчій діяльності індивіда і народу загалом, втілювало оригінальні підходи до вивчення співвідношення думки і слова. Новаторськими були ідеї українського мовознавця в царині граматичної будови мови та семантики живих природних мов.

Значний вплив на формування лінгвофілософської концепції О. Потебні мали ідеї В. Гумбольдта, якого він називав «великим мислителем».

Причина недостатньої уваги дослідників творчості О. Потебні до концепції божественно-людської сутності мови полягає в тому, що її засади досить лаконічно викладено в його праці «Думка і мова» у зв'язку з полемікою щодо часткової лінгвофілософської проблеми гумбольдтівських антиномій мови.

Зображати О. Потебню релігійним містиком або послідовним неоплатоніком ризиковано, адже це не зовсім відповідало б духові наукової творчості вченого. З цього приводу варто процитувати В.Бібіхіна стосовно зображення Гегеля релігійним містиком :

«... зображати Гегеля релігійним містиком буде "неадекватним" Гегелю, однак ця неадекватність буде виправлена іншим, протилежним трактуванням; навпаки, твердити, що його систему не можна або не потрібно прочитувати релігійно чи містично, буде вже непоправною помилкою».

Визначивши духовно-енергетичну сутність мови, О. Потебня у низці праць порушив проблеми співвідношення етносів (народностей, націй) і їх рідних мов. Його ідеї стають підґрунтям для формулювання важливого лінгводидактичного висновку: «Знання двох мов у ранньому дитинстві — це не володіння двома системами зображення і повідомлення одного і того самого кола думок, це роздвоєння цього кола і... забруднення досягнення цілісності світоспоглядання; це заважає науковій абстракції». Було зазначено співвідношення індивідуального і народного, що індивідуальне виростає із національного, яке, у свою чергу, пов'язане з мовою і є явищем глибоко давнім, таким, що сягає сивої давнини». Найвищим виявом народного (етнічного) у його зв'язку з мовою є «словесність, література», у якій найповніше виявляється неповторність народу.

Система і структура людських мов, за О. Потебнею, спільні лише за двома ознаками - членороздільність звуків і символічна природа, «решта їх властивостей суть племінна, а не загальнолюдська. Немає жодної граматичної і лексичної категорії, обов'язкової для всіх мов». Мови - це «глибоко відмінні системи прийомів мислення», а тому, на думку вченого, можлива заміна в майбутньому існуючих мов однією мовою - це зниження рівня мислення індивідів.

А ще є цікавою думка стосовно використання мови в школі і в сім'ї. О.Потебня зауважував: «Якщо мова школи відрізняється від мови сім'ї, то слід очікувати, що школа і домашнє життя не будуть гармоніювати, але будуть стикатися і боротися одна з одною»

Отже, з вищесказаного можна зробити висновок що, своїми працями О.Потебня зробив великий внесок в розуміння сутності мови й всебічного визначення характеру та основної проблематики філософського розуміння природи мови.

Наук. кер. - Переломова О. С., д-р філол. н., проф., СумДУ